

Marijan Vugdelija

ODGOJ ZA LJUDSKO DOSTOJANSTVO KROZ VJERNOST KRISTU I EVANĐELJU (Nastavak)

II. *AUTENTIČNI SUSRET S KRISTOM I S EVANĐELJEM PROMIČE I ŠTITI OSLOBOĐENJE ČOVJEKA*

Danas se mnogo govori o oslobođenju čovjeka. Za to se traže biblijska uporišta. U tom kontekstu se pita da li je Isus bio osloboditelj.⁶⁴ Odmah na početku treba reći da evanđelja nedvojbeno prikazuju Isusa kao osloboditelja čovjeka. Naime, on se sam predstavlja kao takav u svom programatskom nastupu u nazaretskoj sinagogi (Lk 4,18 sl.). Tom prigodom primjenjuje na sebe dva teksta iz Izaije (61,1; 58,6) u kojima se kaže da je došao „proglasiti sužnjima oslobođenje” (Lk 4,18c-Iz 61,1d) i „na slobodu pustiti potlačene” (Lk 4,28e-Iz 58,6d).⁶⁵ Kod Izaije je riječ o oslobođenju sužanja iz ropstva i o oslobođenju potlačenih od nepravdi koje im se nanose.⁶⁶ Stavljajući Isusu u usta te Izaijine riječi, Luka želi reći da su se ti proročki izričaji u potpunosti obistinili u Isusu, da ih je on učinio programom svog poslanja; drugim riječima, Luka time želi naglasiti da cjelokupni Isusov ministrij (njegov život, njegov evanđeoski nauk, njegovu smrt i njegovo uskrsnuće) treba shvaćati i tumačiti kao čin oslobođenja čovjeka od svih njegovih ropstava i otuđenja u koja je zapao. Svrha njegova dolaska na svijet bila je, dakle, da oslobodi čovjeka i da ga tako osposobi da živi u skladu sa svojim dostojanstvom. Ovdje ćemo iznijeti, ukratko, nekoliko vidova te osloboditeljske Isusove akcije. Na toj pozadini sama od sebe će izroniti obveza Crkve da promiče i štiti oslobođenje čovjeka na svim razinama ukoliko želi ostati vjerna svom Vođi i Učitelju.

64. Usp. L. BOFF, *Gesù Cristo liberatore*, Assisi 1978; G. GIRARDET, *Il Vangelo della liberazione. Lettura politica di Luca*, Torino 1975; J. ALFARO, *Speranza cristiana e liberazione dell' uomo*, Brescia 1972; Y. CONGAR, *Un popolo messianico. La chiesa sacramento di salvezza, la salvezza e la liberazione*, Brescia 1976; G. GUTIERREZ, *Teologia della liberazione*, Brescia 1973; AA. VV., *Redenzione ed emancipazione*, Brescia 1975.

65. O odnosu citavog citata Lk 4,18-19 s Iz 61,1-2 i Iz 58,6, vidi: T. HOLTZ, *Untersuchungen über die alttestamentlichen Zitate bei Lukas*, Berlin 1968, 39-41; M. RESE, *Alttestamentliche Motive in der Christologie des Lukas*, Gütersloh 1969, 143-154.

66. Usp. A. PENNA, *Isaia*, Torino-Roma 1958, 589-591 i 599-601; S. ZEDDA, *La liberazione dell' uomo secondo il Vangelo di san Luca*, u: B. MARIANI (ur.), *La dignità*, 270-271.

1. Oslobađa nas od grijeha

Grijech je razorna sila koja je ušla u svijet preko prvoga prekršaja (Rim 5,12) i koja se povećava umnažanjem osobnih grijeha (Rim 6,17-20). Dok je poslušnost Božjim uputama u skladu s najdubljim težnjama čovjeka, grijeh je neprijateljska sila koja nas tjera da činimo što u dubinama svojega bića odbijamo (Rim 7,14-20). Dosljedno tome, moralno zlo, egoizam, mržnja, jednom riječju rečeno: grijeh, „umanjuje samoga čovjeka sprečavajući ga da postigne svoju puninu” (GS, br. 13). U stvari, čovjek grešnik ne pripada više samome sebi već je kao „prodan grijehu” (Rim 7,14), robuje toj razornoj stvarnosti (usp. Rim 6,16,20; Iv 8,34; 2 Pt 2, 19).⁶⁷ I Stari i Novi zavjet vide stvarnost grijeha kao osnovno čovjekovo otuđenje⁶⁸ i izvor svih drugih otuđenja. Sva druga otuđenja samo su konkretizacije i izražaji toga temeljnog otuđenja-grijeha. Stoga, dokle god čovjek ostaje pod vlašću grijeha, sile koja sprečava njegov odnos s Bogom i kvvari njegov odnos s drugim ljudima, svaki pokušaj „ozdravljenja” osuđen je na neuspjeh.⁶⁹

Na osnovi svega onoga što je gore rečeno jasno nam je zašto novozavjetni pisci Kristovo spasiteljsko djelo predstavljaju prvenstveno u terminima oslobodenja od grijeha. Tako Matej u Isusovu imenu vidi bit njegova poslanja: „On će spasiti svoj narod od grijeha njegovih” (Mt 1,21). I po Luki se bit Kristova spasiteljskog djela sastoji u „oproštenju grijeha njihovih” (Lk 1,77). A cjelokupna Pavlova teologija mogla bi se sažeti u tvrdnji da smo po Kristu zadobili „otkupljenje, oproštenje grijeha” (Kol 1,14), i to s ciljem da „ne budemo više robovi grijeha” (Rim 6,6) već da sudjelujemo „u slobodi i slavi djece Božje” (Rim 8,21). Jedino oslobođeni grijeha, moći ćemo živjeti u skladu s ljudskim pozivom, tj. na razini ljudskog dostojanstva.

2. Oslobađa nas iz tame besmisla

U kriznim periodima ljudske povijesti snažnije dolazi do izražaja osjećaj dezorijentacije, koji često dovodi do porasta samoubojstava. Nisu rijetka industrijski visoko razvijena društva koja registriraju porast broja ljudi koji sami sebi oduzimaju život, što je jasan znak gubitka smisla ljudskog života. U takvim periodima nanovo se snažnije razotkriva i naglašava onaj vid evanđeoskog oslobođenja u kojem nam je podarena „sigurnost o smislu ljudskoga življenja”.⁷⁰ Obdaren tom sigurnošću, kršćanin postaje prorok u svijetu svjedočeći i razglašavajući da

67. Znakovito je u tom pogledu i to da se za oproštenje grijeha upotrebljava termin „afesis” što znači „oslobođenje”.

68. Usp. G. GUTIERREZ, Vangelo e prassi di liberazione, u: Fede e cambiamento sociale in America Latina, Assisi 1975, 264.

69. Taj vid treba uvijek iznova isticati protiv imanentističkih pokušaja oslobođenja čovjeka.

70. Ch. MOELER, Aujurd' hui „être sauvé”?, u: Aa. Vv., Le service théologique dans l'Église, Paris 1974, 372.

„život nije apsurdan”.⁷¹ Papa Ivan Pavao II. prednjači u tome tvrdeći da je osloboditeljsko djelo Kristovo „povratilo čovjeku zauvijek njegovo dostojanstvo i smisao njegova bivanja na svijetu, smisao koji je čovjek u znatnoj mjeri grijehom bio izgubio”.⁷²

Evandelisti jasno ističu taj vid spasenja. Za Ivana je Isus „svjetlost svijeta; tko ide za njim, neće hoditi u tami, nego će imati svjetlost života” (Iv 8,12). U istom smislu on ga označuje kao čovjekov „put, istinu i život” (Iv 14,6). U tom pravcu se kreće i Luka. Njegov starac Šimun veli za Isusa da će biti „svjetlost na prosvjetljenje naroda” (Lk 2,32). A Zaharija u svom zahvalnom hvalospjevu vidi Mesiju kao „mlado sunce s visine” (Lk 1,78). Cilj njegova dolaska na svijet je „da obasja one što sjede u tmuni i sjeni smrtnoj” i da tako „upravi noge naše na put mira” (Lk 1,79).⁷³ U Luke i Ivana (Iv 9) čak dar vida slijepima poprima simboličku vrijednost: upućuje na dar svjetla objave duhovno slijepima.⁷⁴ I Matej je potpuno suglasan s dvojicom navedenih evanđelista. Naime, po njemu je, u Isusu i njegovu ministeriju „narod što je sjedio u tmuni svjetlost vidio veliku; onima što mrkli kraj smrti obitavahu svjetlost jarka osvanu” (Mt 4,16).

Taj vid evandeoskog oslobođenja isticali su posebno crkveni Oci prvih stoljeća, vjerojatno i zbog rivalstva s pobornicima gnoze. Tako u 1 Klementovoj poslanici čitamo da se spasenje sastoji u tome da smo bili preneseni „iz tame u svjetlo, iz neznanja u spoznaju slave njegova imena” (1 Klementova 59,2).⁷⁵ Justin veli da je „Logos postao čovjekom da bi čovjeku povratio izgubljeno svjetlo”.⁷⁶ A za Klementa Aleksandrijskog prihvatiti Krista znači „prihvatiti sposobnost da vidiš, prihvatiti svoje svjetlo da bi mogao dobro upoznati Boga i čovjeka”.⁷⁷ Mi smo ljudi „stvorenja slična oku koje je samo po sebi slijepo i ne može razlikovati boje ako nema svjetla”.⁷⁸ Na području duhovnog vida to neophodno potrebno svjetlo jest Isus Krist. Jedino u njemu ponovno raspoznajemo pravi smisao ljudskog življenja i umiranja. On nas oslobađa od nesigurnosti, besciljnosti i besadržajnosti vlastitog bića. Vjera kojom nas je on obdario „rasvjetljuje sve stvari novim svjetlom i očituje nam Božje nakane o cjelovitom čovjekovu pozivu” (GS, br. 11). Dosljedno tome, kad „jedan pastir Crkve naviješta tu istinu o čovjeku. . . , treba ga prožimati sigurnost da pruža ljudskom biću najbolju uslugu”.⁷⁹

71. P. RICOEUR, *Histoire et verité* (Seuil), Paris 1964, 81.

72. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 10.

73. Opširnije za taj vid Lukina evanđelja, vidi: S. ZEDDA, *La liberazione*, 286-289; F. HAHN, *Die Worte vom Licht* (Lk 11,33-36), u: P. HOFMANN (ur.), *Orientierung an Jesus*. Zur Theologie der Synoptiker, Freiburg 1973, 107-138.

74. Usp. S. ZEDDA, *La liberazione*, 288-289.

75. Opširnije o tome u J. KELLY, *Il pensiero delle origini*, Bologna 1972, 207.

76. Citirano prema: J. KELLY, *Il pensiero*, 207. sl. — Irenej je do te mjere prenaglasio tu misao da je tvrdio „da bi dolazak Otkupitelja na svijet bio suvišan da je čovjek već imao spoznaju istine” (*Adversus haereses* — iz. W. HARWEY, Cambridge 1948, I, 299).

77. K. ALEKSANDRIJSKI, *Protr.* 11,113, 2.

78. Sv. EFREM SIRSKI, *De fide* hym. 48, 2 sl.

79. Te riječi je izrekao IVAN PAVAO II. latinskoameričkom episkopatu u Puebli godine 1979, u: AAS za god. 1979, 187-205.

3. Oslobađa nas od doktrinarnih i socijalnih otuđenja

Ako spasenje uključuje bitno i u prvom redu oslobođenje od grijeha, ono popratno uključuje i oslobađanje od povijesnih struktura u kojima se grijeh utjelovio, od različitih konkretnih zala koja muče čovjeka, a koja su na kraju krajeva plod grijeha (npr. izrabljivanje, potlačenost, instrumentaliziranje ljudi itd.). Ovdje ćemo, ukratko, iznijeti kako susret s Kristom i s evanđeljem oslobađa čovjeka od doktrinarnih i socijalnih otuđenja.

a) *Od doktrinarnih* – Otvarajući se Bogu, čovjek ostvaruje svoje najveće i najdublje mogućnosti. Upravo ta religiozna dimenzija razlikuje čovjeka od svih drugih bića. To je ono najljudskije ljudsko u čovjeku! Stoga, ako čovjek ne živi tu bitnu označnicu svojega bića, on će biti duboko prikraćen i oštećen, neće nikada dostići svoj puni uzrast. Ali, religija može, ako se tumači na neispravan način, postati i čovjekovo duboko otuđenje. velika zapreka da se čovjek istinski i u punini ostvari kao ljudsko biće. Isus jasno ističe da krivotvorena religija onesposobljuje čovjeka da uživa radost, mir i slobodu kraljevstva Božjega (usp. Mt 23,13; Lk 11,52). U takvo stanje doveli su židovski narod Isusova vremena njegovi duhovni vođe tumačeći mu na neautentičan način polog biblijske vjere i njezinih sadržaja. Isus svojim stavom i evanđeoskim naukom želi osloboditi narod od toga duhovnog otuđenja. Suprotstavljajući svoje tumačenje Zakona, koje je dublje i ljudskije, legalističkom i kazuističkom tumačenju pismoznana i farizeja (usp. Lk 11,37-42; Mt 12,1-8; 12,9-14), Isus je svoje učenike zauvijek oslobodio od neispravnog tumačenja biblijske religije.⁸⁰

Iz evanđeoskih izvještaja znamo da je Isus često dolazio u sukob s pismoznancima i farizejima. Želio im je pokazati i dokazati da božansko zakonodavstvo propisuje pravednost, milosrđe i ljubav, tj. da štiti interese čovjeka. U Isusovu tumačenju poklada biblijske religije Bog se predstavlja kao Biće za čovjeka. S druge strane, ljudske predaje i tumačenja, na kojima pismoznanci i farizeji inzistiraju, otvaraju često put egoizmu, nepravdi, tlačenju, i tako se okreću protiv čovjeka (usp. Mt 15,1-9). Tipičan je primjer shvaćanje i tumačenje subotnjeg počinjaka (usp. Mk 2,23-28; Mt 12,1-8; 12,9-14; Mk 3,1-6; Lk 6,1-5; 6,6-11; 13,10-17; 14,1-6). Apsolutizirajući tu religioznu ustanovu, pismoznanci i farizeji instrumentalizirali su ljude tako da su oni služili suboti. Isus, naprotiv, stavlja čovjeka na prvo mjesto, ispred stvari, struktura i ustanova. U njegovu viđenju, dakle, zakoni strukture i ustanove trebaju služiti čovjeku, a ne obratno. Taj Isusov nauk dolazi posve jasno do izražaja u njegovoj poznatoj tvrdnji: „Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote!” (Mk 2,27). Tu susrećemo revolucionarni nabo evanđeoskog učenja, novinu evanđeoskog duha.⁸¹ U skladu s tim duhom druš

80. S. ZEDDA, *La liberazione*, 314.

81. Često puta se kao paralelan tekst za tu Isusovu izjavu donosi rabinski izričaj: „Subota je dana vama, a ne vi suboti” (Mek. Izl 31, 13, 109^b; citirano prema: STRACK-BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament*, II, 5). Ipak treba reći da je značenje tih dvaju izričaja potpuno različito. Naime rabini se služe tom izjavom da protumače riječ Izl 31,14 („Opslužite subotu, jer ona je za vas sveta”), tj. da naglase potrebu podvrgavanja

tveno ustrojstvo i njegove uredbe trebaju biti usmjereni na dobro ljudske osobe: ona treba biti princip, subjekt i svrha svih društvenih ustanova (usp. GS, br. 25 sl.).⁸² Dosljedno tome, sve juridičke odredbe i ustanove trebaju se uvijek iznova stavljati na diskusiju i, ako je potrebno, mijenjati. One su tu da služe čovjekovoj slobodi i njegovu punom razvoju. Ali postoji uvijek opasnost da postanu kočnica te slobode i toga željenog cjelovitog čovjekova razvoja, tj. da se pretvore u stare mješine. U tom slučaju Isus je posve određen: novo vino treba nove mješine (Mt 9,17). Evanđelja nam nedvosmisleno pokazuju da je Isus bio posve dosljedan tom nauku. Prošao je zemljom oslobađajući čovjeka od otuđujućih zakonskih propisa, od otuđujućih ljudskih uredaba i otuđujućih struktura. Svaki put kad je trebalo birati između čovjeka, s jedne strane, i struktura, propisa, predrasuda i ustanova, pa i religioznih, s druge strane, Isus se uvijek opredijelio za čovjeka (usp. Mk 2,5; 2,7; 2,16; 2,18-19; 2,24; 3,2 i par.). Upravo ga je taj i takav njegov stav najčešće dovodio do sukoba s njegovim osporavateljima.

I drugdje Isus ističe izuzetnu vrijednost čovjeka i njegov središnji položaj u svemiru.⁸³ On je biće za koje se Bog posebno brine (Lk 12,22-34); čovjek ne može dati ništa kao otkupninu za svoj život (Mk 8,36 sl.), upravo jer je veći od svega. Iz svega toga proizlazi da je promicanje ljudskog dostojanstva, a time i promicanje i obrana ljudskih prava, nerazdruživo povezano s naviještanjem evanđelja.⁸⁴ Budući da je naviještanje evanđelja poglavita zadaća Crkve, onda promicanje i obrana ljudskog dostojanstva mora biti jedna od njezinih prvih i bitnih dužnosti. Ta dužnost uključuje u sebi bitno tri stvari: 1) izričito i odlučno proglašavanje ljudskog dostojanstva i čovjekovih prava; 2) odvažno i proročko ukazivanje na nepravde koje se počinjaju protiv čovjeka i njegova dostojanstva; 3) dosljedno i velikodušno služenje na cjelovitom promicanju čovjeka i njegovih prava.⁸⁵ Ta potpuna vjernost evanđelju tvori za Crkvu njezin specifični način „bavljenja politikom”.⁸⁶ To je golema i važna odgovornost o kojoj u mnogome ovisi, posebno u sadašnjem trenutku, njezina „vjerodostojnost”. Posljednjih godina porasla je svijest o toj odgovornosti u krilu različitih Crkava.⁸⁷ Međutim, „danas nije dovolj-

subotnjim propisima. U Isusovim ustima izjava ima potpuno obrnuto značenje (usp. F. MONTAGNINI, *I diritti umani nel Nuovo Testamento*, u: G. Concetti – u: – *I diritti*, 117-118). Protiv A. HESCHELA, *Il Sabato* (Rusconi), Milano 1972, 29.

82. Usp. PAVAO VI., *Populorum progressio*, br. 16; IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 16.

83. Prihvatanje i poštivanje toga osnovnog čovjekova prava, tj. njegove središnjosti i prvenstva u svemiru, glavni je metar za odčitavanje čovječnosti jednog društva (usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 17; P.G. PESCE, *Responsabilità morale e diritti umani*, u: G. Concetti – ur. –, *I diritti*, 812.

84. Usp. PAVAO VI., *Evangeliis nuntiandi*; CEI (= Conf. episc. italiana), *Evangelizzazione e promozione umana*; CELAM (= Conf. episc. lat. americana), *Documento finale della conferenza di Puebla*, Bologna 1979.

85. Usp. CELAM, *Documento finale*, 1268 sl.

86. A. MARTINI, *La comunità ecclesiale e il credente in Cristo nell'impegno politico oggi*, Vicenza 1976. – Polazeći s tog stajališta, biva jasno da Crkva ima pravo-dužnost da sudi o čovječnosti društveno-političkih uređenja (usp. GS, br. 76).

87. Za stav Katoličke crkve u tom pogledu, vidi dokumenat PAPINSKE KOMISIJE „JUSTITIA ET PAX” (La Chiesa e i diritti dell'uomo, Vatikan 1975). Ivan Pavao II. upozor-

no verbalno proglašavanje: osjeća se jača potreba 'ortopraksije', tj. praktične dosljednosti".⁸⁸ Dosljedno tome, Crkva će rasti u vjerodostojnosti u tolikoj mjeri uolikoj se, nadahnuta evanđeljem, bude tvorno zalagala za čovjeka. Služiti čovjeku, to mora biti razlog postojanja Crkve, to je njezino veliko poslanje. Stoga Crkva ne smije ostati indiferentna pred narušavanjem ljudskog dostojanstva i pred kršenjem ljudskih prava. Šutjeti u takvim trenucima, značilo bi odvojiti se od onih koji trpe, koji su povrijeđeni u vrednotama koje su bitne za ljudsku osobu. Za kršćane to bi značilo iznevjeriti se Kristu⁸⁹ i njegovu evanđelju.

b) *Od socijalnih* – Oni koji danas govore o Isusu kao osloboditelju pitaju se da li je on bio zainteresiran za čovjekov život ovdje na zemlji. Još konkretnije, zanima ih da li je Isus želio osloboditi ljude od društvenih i političkih potlačivosti. Odgovor je novozavjetnih tekstova na to pitanje potvrđan. Ovdje ćemo, ukratko, iznijeti na koji je način Isus to učinio.

Dva osnovna načela tvore srž naravnog prava.⁹⁰ Ona glase: 1) činiti drugima ono što bismo željeli da oni nama čine, i 2) ne činiti drugima ono što ne bismo željeli da oni nama čine. Ta načela se opetovano ponavljaju i u evanđelju. U stvari, Matej u tom „zlatnom pravilu” vidi sažetak Zakona i Proroka (Mt 7,12; „Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima. To je, doista, Zakon i Proroci”). Tu se, dakle, naravno pravo poistovjećuje s onim „što je sadržano u Zakonu i evanđelju”.⁹¹ Po nekima, u stvari, Zakon i evanđelje su i dani da obnove naravno pravo koje je grijehom bilo zasjenjeno.⁹²

Nastojeći usaditi u srca svojih sljedbenika to pravilo ponašanja, Isus ih želi osloboditi od egoizma, odgaja ih za društvenost i potiče na ljubav prema drugima. Učitelj je duboko osvjedočen da je ta ljubav jedina sila koja može preporoditi

rava vrlo često na tu obvezu. Papa opisuje svoje poslanje slijedećim riječima: „Moje duhovno i religiozno poslanje potiče me da budem vjesnik mira i bratstva, i da svjedočim istinsku veličinu svakog ljudskog bića” (AAS za god. 1979, 1235-1236). Na drugom mjestu naziva sebe „slugom Božjim i braniteljem čovjeka” (AAS – 1980,520). Doista, u svim svojim nastupima današnji Papa slavi veličinu čovjeka, brani njegovo dostojanstvo. Čovjek je, u različitim varijacijama, jedina njegova tema i briga. U Parizu, 1. lipnja 1980., ističe da „u srcu Kristova poslanja stoji čovjek, sav čovjek” (L' Osservatore romano, 2-3. lipnja 1980). Evanđelje za njega nije drugo doli „duboko udivljenje nad vrijednošću i dostojanstvom čovjeka” (Redemptor hominis, br. 10). Za stav protestantskih Crkava, vidi: AA. VV., Human rights and Christian responsibility, Ženeva 1974.

88. P.G. PESCE, Responsabilità morale, 823; usp. J. ALFARO, Teologia della giustizia, Rim 1973, 52 sl., J. Fućak, Događaj Isus Krist, Zagreb 1985, 132-135.

89. Apel Biskupske sinode iz 1974. veli: „Premda je točno da su istine koje se odnose na ljudsko dostojanstvo i njegova prava zajedničko dobro svih ljudi, ipak za njih nalazimo... najpotpuniji izražaj u evanđelju. Iz evanđelja crpemo i najpoticajniji motiv da se angažiramo u obrani i promicanju ljudskih prava” (L' Osservatore romano od 26. listopada 1974, 5; usp. još GS, br. 41; BISKUPSKA SINODA, La giustizia nel mondo, Vaticano 1971, 14-15; PAPINSKA KOMISIJA „JUSTITIA ET PAX”, La Chiesa e i diritti, 29-32).

90. Definicija naravnog prava glasi: „Participatio legis aeternae in creatura rationali” Sv. TOMA, Contra Gentiles III, c. 129).

91. Decretum Gratiani, I, dist. I, in princ.; usp. Ondje, I, dist. VI, c.3.

92. Usp. R. PIZZORNI, I diritti umani nell' alto Medioevo, u: G. Concetti (ur.), I diritti, 158.

čovjeka i stvoriti nove ljudske odnose, tj. omogućiti stvaranje novoga čovječanstva. Dosljedno tome, u novome svijetu koji Isus uspostavlja, a koji se zove kraljevstvo Božje, ljubav se proglašava osnovnim pravilom ponašanja. Ona je najveća i jedina zapovijed (Mt 22,34-40; usp. Mk 12,28-34; Lk 10,25-28). O njoj „visi sav Zakon i Proroci” (Mt 22,40). U njoj se odjelotvoruje evanđelje. Dosljedno tome, ljubav bi trebala biti praktični izraz aktivne vjere u Krista i njegovo evanđelje. Isus upomo nastoji uvjeriti svoje sugovornike da je ljubav jedini put čovjekova autentičnog ostvarenja. Samo u dijalogu ljubavi čovjek se može ostvariti u punini kao ljudsko biće. Čovjek ne može naći sebe bez darivanja sebe samoga. Što se više daruje drugima u ljubavi, tim se čovjek više ostvaruje kao osoba. Kratko rečeno, po evanđeoskom učenju sebedarje je put čovjekova uzvišenja, očovječenja. Dok spremnost da se služi drugima čini čovjeka velikim, želja da gospoduje nad drugima, čini ga malenim (usp. Mt 20,20-28). Ako prihvatimo taj evanđeoski nauk, tj. ako budemo spremni da služimo jedni drugima, onda će svatko biti uslužen, nitko se neće osjećati instrumentaliziran i potlačen. To je, po Isusu, osnovno pravilo očovječenja ljudskih odnosa, put istinskog oslobođenja svih ljudi. Ta evanđeoska civilizacija ljubavi odbacuje svako „nasilje, egoizam. . ., izrabljivanje i amoralnost”;⁹³ naviješta rat egoističkom individualizmu koji razosobljuje čovjeka religiozno i civilno, i rađa i hrani sva zla povijesti.⁹⁴ Protiv zastupnika preobrazbe svijeta putem sile,⁹⁵ ona nam otvara mogućnost očovječenja svijeta putem sile ljubavi.⁹⁶ Bez te sile ljubavi ne može se stvoriti novo čovječanstvo, koje bi bilo

93. DOCUMENTO DI PUEBLA, L' Evangelizzazione nel presente e nel futuro dell' America Latina, Rim 1979, s.98; usp. B. HONINGS, Le iniziative delle comisiones di „Giustizia e Pace”, u: G. Concetti (ur.), I diritti, 860.

94. Usp. D. CAPONE, Correlazione tra diritti e doveri, u: G. Concetti (ur.) I diritti, 785.

95. Da Isus nije želio biti revolucionar u tom smislu, pokazuje i njegov stav prema zlotima. Za razliku od njih, on ne sanja o nasilnoj preobrazbi društva. Njegova je pozornost usmjerena na preobrazbu čovjeka, njegova srca, a ne izravno na strukture i stvari. Isus želi uvjeriti ljude da se dobro ili zlo ne nalazi u stvarima i strukturama, nego u čovjeku i njegovoj upotrebi tih stvari i struktura (usp. za sve: O. CULLMANN, Gesù e i rivoluzionari del suo tempo, Brescia 1974).

96. O tome govori Isus kad traži od svojih učenika da se ne opiru zlu (Mt 5,38-42; Lk 6,29-30) i da ljube svoje neprijatelje (Mt 5,43-48; Lk 6,27-28). To uči i Pavao kad opominje svoje vjernike: „Ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga; ako je žedan, napoji ga! . . . Ne daj se pobijediti zlom, nego dobrim svladavaj zlo” (Rim 12,20-21). I iskustvo nam pokazuje da se zlo može nadvladati samo – dobrom. Narod to izriče poslovično: „Vatra se vatrom ne gasi”. Ipak taj nauk ne želi reći da se nepravde i nasilja trebaju pasivno podnositi. On nas upućuje da te nepravde i ta nasilja svladamo drukčijim oružjem od onoga kojim se služi napadač. Da tako treba shvaćati i tumačiti te izričaje NZ-a, pokazuje nam i jedan detalj iz Kristove muke. Stražaru koji ga je udario po jednom obrazu, Isus ne pruža i drugi. Naprotiv, on izričito odbija nasilje: „Ako sam krivo rekao, dokaži da je krivo! Ako li pravo, zašto me udaraš?” (Iv 18,23). Na toj pozadini lakše možemo shvatiti stav II. vatikanskog sabora koji priznaje pravo na oporbu javnoj vlasti koja se vrši na nepravedan način (vidi GS, br. 74 i 79). Tu Sabor slijedi prvu tradiciju Crkve, koja je kroz nekoliko stoljeća bila zasjenjena u korist respektiranja „konstituirane vlasti” pa makar ona bila i nepravedna (usp. U. WILCKENS, Der Gehorsam gegen die Behörden des Staates im Tun des Guten, u: Dimensions de la vie chrétienne – RM 12-13-Roma 1979, 86-130).

ljudskije i pravednije. Svi pokušaji u tom pogledu pokazat će se, prije ili kasnije, kao stavljanje novih zakrpicica na staru potku (usp. Mt 9,16), a mi znamo čemu to vodi.

Da se bez ljubavi ne može stvoriti novo ljudsko društvo, to nam bjelodano potvrđuje iskustvo povijesti. Već su ideali Francuske revolucije (iz god. 1789.) bili: sloboda, bratstvo i jednakost svih ljudi. I u Povelji ljudskih prava, koja su proglasili Ujedinjeni narodi 1948. godine, kaže se da bi se ljudi trebali ponašati „jedni prema drugima u duhu bratstva”. Međutim, povijesno iskustvo do dana današnjega pokazuje nam da se ljudi ne ponašaju na taj način. Naime, da bi bratstvo, sloboda i jednakost mogli postati pravilo civilnog suživljenja, potrebna je određena energija o kojoj civilni zakonici ne govore. Krist o njoj vrlo često govori: to je energija ljubavi. Potrebna je istina, potrebna je pravda, ali samo nas ljubav osposobljuje da osjećamo i živimo kao svoje vlastite potrebe drugih.⁹⁷ A za tu i takvu ljubav, koja je jedina kadra ostvariti pravo zajedništvo i jednakost među ljudima, može ljude osposobiti jedino dar Duha Božjega.⁹⁸ Dosljedno tome, „pravi apostol evanđelja uljuduje i evangelizira u isto vrijeme, siguran da tko evangelizira i civilizira”.⁹⁹

Očito je da Novi zavjet nije bio pozoran na strukture kao takve. Mnogi se povjesničari čude i sablažnjavaju nad činjenicom da s pobjedom kršćanstva, najprije s Konstantinom a onda s Teodozijem, nije došlo do potpunog ukidanja ustanove ropstva.¹⁰⁰ Neki to pripisuju neskladu koji je postojao između kršćanskih ideala o bratstvu i jednakosti svih ljudi, i njihovu provođenju u praksi. Nažalost, moramo priznati da je i nešto drugo bilo posrijedi. Činjenica je da se i sama svijest o nevaljalosti i nečovječnosti ropstva vrlo sporo iskristalizirala u svijesti kršćanskih mislilaca. Čak se sv. Toma, koji doduše promatra ropstvo kao plod grijeha, još uvijek nastavlja pitati, i to sa svom ozbiljnošću, nema li ono neki priključak u samoj ljudskoj naravi.¹⁰¹ Možda su tom sporom osvješćivanju doprinijeli i neki tekstovi NZ-a koji preporučuju robovima da budu podložni svojim gospodarima (Kol 3,22; Ef 6,5; 1 Kor 7,21). Uza sve to, treba ipak reći da je osloboditeljski duh evanđelja najviše doprinio rušenju ropških odnosa. Ključni tekst za kršćansko poimanje ropstva nalazi se u Gal 3,28 (usp. također Kol 3,11). Tu Pavao tumači svojim vjernicima kako za vrijeme kulta prestaju sve razlike među ljudima: „Nema više: Židov-Grk! Nema više: rob-slobodnjak! Nema više: muško-žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu”! Dakle, taj tekst proglašava bitnu jednakost svih ljudi i odbija svaku diskriminaciju. To znači da se evanđeoski doprinos rušenju

97. Usp. J. LUCAL, L' opera del Consiglio ecumenico delle Chiese, u: G. Concetti (ur.), I diritti, 869.

98. Usp. H.W. WOLF, Antropologia dell' Antico Testamento (Queriniana), Brescia 1975, 262.

99. Te riječi ohrabrenja izgovorio je 7. srpnja 1980. IVAN PAVAO II. u jednoj homilji za svog boravka u Brazilu (Citirano prema: F. BIFFI, I diritti umani da Leone XIII a Giovanni Paolo II, u: G. Concetti – ur. –, I diritti, 235).

100. Usp. C. GRASSI, La schiavitù a Roma nelle testimonianze degli autori latini pagani e cristiani, Firenze 1975, 56.

101. Sv. TOMA, Summa Theologica, Suppl. 52,4.

ropskih struktura nije sastojao u izravnom napadu na te strukture, nego u otvaranju novih perspektiva koje će dovesti do uspostavljanja novih odnosa. Bilo bi iluzorno vjerovati da će se ropstvo dokinuti zakonskom odredbom. Ono će se uvijek obnavljati u novim oblicima, dok se njegova smrt ne zbude u ljudskim savjestima. Kršćanstvo je doprinijelo tom cilju odgajajući ljude za visoke ideale, posebno utuvljujući ljubav prema svim ljudima, preporučujući „svakog čovjeka ljubavi sviju” (GS, br. 41). Polazeći s tog stajališta, Crkva uči da sve ono „što vrijeđa ljudsko dostojanstvo, kao što su neljudski uvjeti života, proizvoljna hapšenja, ropstvo, prostitucija . . ., nedostojni uvjeti rada, gdje se s radnicima ne postupa kao sa slobodnim i odgovornim osobama, nego kao s prostim sredstvom zarade: svi ti i slični postupci zacijelo su sramotni već sami po sebi. . ., i u proturječju sa Stvoriteljevom čašću” (GS, br. 27).

Isus djeluje kao osloboditelj potlačenih klasa svojega vremena, i svakoga vremena, kad osuđuje pohlepu za novcem, manu koja je poglaviti izvor svih društvenih tlačenja. Tu se novac i bogatstvo prikazuju u svojoj otuđujućoj moći (Lk 16,13; Mt 6,24).¹⁰² Već i sami termin koji se upotrebljava za označavanje bogatstva izražava nepravdu. Naime, aramejska riječ *mamon* – *mamona* prevodi u *Targumima* hebrejski termin *besa*, što znači *nepravedni dobitak*.¹⁰³ Isus vrlo često ukazuje na opasnosti koje bogatstvo i lakomost nose sa sobom. S tjeskobnim brigama koje ga često prate, bogatstvo poput drače zagušuje one koji slušaju riječ Božju, tako da oni nisu sposobni donositi plodove kraljevstva Božjega (Lk 8,14; Mk 4,19; Mt 13,22), tj. velika su zapreka ulaska u kraljevstvo Božje (Lk 18,24-27; Mk 10,23-27; Mt 19,23-26). Osim toga, iskustvo nam pokazuje da se oni, koji svim snagama žele sebi zgrnuti materijalno blago, ne bogate istodobno u Bogu (Lk 12,21). Kad se čovjek jednom poklonio idolu bogatstva, on više ne bira i ne pita da li je moralan način na koji stiže to bogatstvo. Isus oštro i izričito prekorava književnike i farizeje, srebroljupce, što „proždiru kuće udovičke” (Lk 20,47), tj. ugrožavaju i iskorištavaju one koji su već po sebi socijalno ugroženi.

Svojim naukom i svojim stavom Isus djeluje kao osloboditelj siromaha i bogataša istodobno. On oslobađa potlačenog od moćnog bogataša i samog bogataša od njegove lakomosti koja ga sputava i zarobljuje, i čini tlačiteljem drugih.¹⁰⁴ U evanđelju se često pokazuje konkretni način kako će se bogataši osloboditi od opasnosti bogatstva. Ivan Krstitelj poziva svoje slušatelje da podijele ono što imaju s onima koji nemaju. Poreznike opominje da ne nanose nikome nepravde (Lk 3,10-14). Isus, sa svoje strane, potiče učenike da pozovu na gozbu siromahe (Lk 14,12-14), da razdijele svoja bogatstva siromasima (Mt 19,21; Mk 10,21;

102. Usp. M. HENGEL, *Eigentum und Reichtum in der frühen Kirche. Aspekte einer frühchristlichen Socialgeschichte*, Stuttgart 1973, 32; S. LÉGASSE, *L' appel du riche* (Mk 10,17-31 par.), Paris 1966, 162, b. 53.

103. Usp. npr. Izl 18,21, u: AL. DIEZ MACHO, *Neophyti 1, II, Esodo*, Madrid-Barcellona 1970, 119; A. SPERBER (ur.), *The Bible in Aramaic, III*, Leiden 1962, 186. Za značenje riječi *besa*, vidi: F. ZORELL, *Lexicon hebraicum et aramaicum*, 123-124.

104. S. ZEDDA, *La liberazione*, 309.

Lk 18,22), da velikodušno daju milostinju (Lk 11,41; Mt 6,20).¹⁰⁵ Ide čak dotle da se poistovjećuje s onima koji su u potrebi. To najsnažnije dolazi do izražaja u Isusovu opisu posljednjeg suda (Mt 25,31-46). Isus tu veli da će svima onima koji su nahranili gladne, napojili žedne, ugostili strance, zaodjenuli gole, pohodili bolesnike i utamničenike, sve to biti uračunato kao da su njemu samome to napravili: „Zaista, kažem vam, što god učinite jednome od ove moje najmanje braće, meni učinite!“. I obratno, da će svima onima koji nisu htjeli priteći u pomoć onima koji su bili u potrebi, sve to biti uračunato kao da samom Isusu to nisu htjeli napraviti: „. . . što god ne učinite jednome od ovih najmanjih, ni meni ne učinite!“. Te Isusove riječi najsnažnija su i najpoticajnija povelja za rješavanje socijalnih problema, koja je ikada bila izrečena i napisana!

Iz svega onoga što smo gore iznijeli proizlazi da je Isusovo djelo oslobađanja od društvenih i političkih potlačenosti bilo indirektno, ali tim djelotvornije jer je išlo više u dubinu, na korijene svih ropstava. Isus je dizao glas protiv tlake bogatstva. Nastojao je osloboditi čovjeka od egozima koji je izvoriste svih nepravdi. Unio je u svijet primjerom svog života i svojim evanđeoskim naukom silu ljubavi, koja je najsnažnija revolucionarna snaga koja postoji. Upravo je ta ljubav omogućila da okopnu bezbrojni oblici nepravde i potlačenosti. Jedina ona je kadra proizvesti pravo i trajno oslobođenje čovjeka. Dakako, dužnost je kršćana da promiču društvene reforme. Ali zakoni i strukture, makar bili i najsavršeniji, sami neće osloboditi čovjeka. Ako čovjek ostane egoist, bez ljubavi, uvijek će uspjeti zlorabiti zakone i strukture za vlastite osobne interese ili za interese svoga klana. Odatle nam postaje jasnija odsudna važnost naviještanja i promicanja ljubavi. U mjeri u kojoj nju budu prihvaćali pojedinci i zajednice, ići će se u susret savršenom oslobođenju kraljevstva Božjega. Dosljedno tome, naviještajući evanđelje ljubavi, Crkva „liječi i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe. . . Može mnogo pridonijeti da ljudsku povijest učini čovječnijom“ (GS, br. 40).

4. Osposobljava nas za autentičnu slobodu

Vidjeli smo da je Isus u svom programatskom nastupu izričito rekao da je došao da oslobodi čovjeka, da mu povрати slobodu (Lk 4,16-20). Sloboda je temeljno i neotuđivo pravo ljudskog bića, bića koje je stvoreno na sliku i priliku Božju. Kao sposobnost samoodređenja, ona je jedna od bitnih označnica čovjeka. Neizostavni je uvjet svakog moralnog čina. Kao osobno čovjekovo pravo, bila je stijeg bezbrojnih bitaka oružjem i duhom. Kao težnja na vlastitu autentičnost, na prevladavanje svih uvjetovanosti i sputanosti koje falsificiraju istinu vlastitog bića, jest ideal koji nikada nije potpuno dostignut i koji označuje samo ljudsko zvanje. Ovdje ćemo kazati nešto opširnije o tome što je to sloboda, čemu ona treba služiti i za kakvu nas je slobodu Krist oslobodio.

105. Opširnije o svemu, vidi: H.J. DEGENHARDT, Lukas Evangelist der Armen. Besitz und Besitzverzicht in den lukanischen Schriften, Stuttgart 1965.

Shvaćena u općem smislu, sloboda je prostor koji jedno biće ima u razvijanju vlastitih energija, u ostvarivanju samoga sebe. Primijenjena na čovjeka, ta definicija će biti različito nijansirana ovisno o tome kako se shvaća čovjeka, da li se prihvaća ili ne da on ima određenu narav i odredište.¹⁰⁶ Biblija promatra ljudsku osobu dinamički. Tu se ljudska narav shvaća kao „projekt” koji se ostvaruje postupno u svakoj osobi. Ispod svega toga nalazi se teološko-biblijski pojam „zvanja”.¹⁰⁷ U Božjem planu „svaki čovjek je pozvan na razvoj, jer je svaki život zvanje”,¹⁰⁸ poziv na rast u čovječnosti. Time što je uklopljen u Krista, „čovjek ima pristup na novu dimenziju, na transcendentni humanizam koji mu dodjeljuje njegovu najvišu puninu: to je najviši cilj osobnog razvoja”.¹⁰⁹ Taj rast u kršćanskoj čovječnosti pripada, po Božjoj volji, svakom čovjeku koji dolazi na ovaj svijet i, stoga, od božanske obveze pretvara se u neotuđivo i nepovredivo pravo čovjeka. Upravo jer je dužan živjeti u punini po Božjem planu, čovjek stiče pravo da to može činiti.¹¹⁰ U tom ozračju „cuique suum” (svakomu svoje) „nije više samo ono na što svatko 'ima pravo' ukoliko ga već posjeduje i kao takvo mu je priznato, već i ono što svatko treba imati ili posjedovati da bi bio potpuna osoba”.¹¹¹ To znači da je čovjek kao osoba „subjekt prava i dužnosti koji izvire neposredno i istodobno iz njegove same naravi”.¹¹² Ta prava i te dužnosti dvije su dimenzije jedne te iste stvarnosti. Nerazdruživo su međusobno povezani.¹¹³ U stvari, dužnosti su, na ljudskoj razini, povezane s logičkim prijelazom „od biti na trebati biti: čovjek se ne može odreći da živi prema zahtjevima vlastite naravi. . . Taj prijelaz od indikativa. . . na imperativ, koji je u osnovi moralnog reda, pretvara pravo u dužnost; to je zahtjev dinamičke vjernosti”¹¹⁴ samima sebi. Dakle, između prava i dužnosti postoji logički i ontološki vez. Dosljedno tome, „samo uz savjesno opsluživanje svojih temeljnih dužnosti, čovjek može zahtijevati potpuno poštivanje svojih temeljnih prava”.¹¹⁵

106. Usp. U. PELLEGRINO, Libertà, u: F. Arduzzo (ur.), Dizionario teologico interdisciplinare, II, (Marietti), Torino 1977, 390.

107. Usp. A. ROMANIUK, La vocazione nella Bibbia, Bologna 1973.

108. PAVAO VI., Populorum progressio, br. 15; usp. IVAN PAVAO II, Redemptor hominis, br. 21.

109. PAVAO VI., Populorum progressio, br. 16.

110. Usp. PONTIFICIA COMMISSIONE „JUSTITIA ET PAX”, La Chiesa e i diritti, 46; II. vatikanski, Dignitatis humanae, br. 3.

111. G. CAMPANINI, Giustizia, u: Dizionario teologico interdisciplinare, II, 246; usp. G. PESCE, Responsabilità morale, 804.

112. IVAN XXIII., Pacem in terris, br. 5. O naravnom zakonu, vidi: D. LAFRANCONI, Legge naturale, u: Diz. teol. interdisc., II, 371-384.

113. Usp. IVAN XXIII, Pacem in terris, br. 24.

114. G. PESCE, Responsabilità, 805; J. DE FINANCE, Etica generale, Bari 1975. Ovaj potonji autor opširno analizira ontološki temelj moralne vrijednosti i moralne obveze.

115. PONT. COMISS. „JUSTITIA ET PAX”, La Chiesa e i diritti, br. 4. Ne samo da ta Komisija ističe da postoji podudarnost između prava i dužnosti nego upozorava i na jednu opasnost kojoj je izložen današnji čovjek. Naime, „suvremeni čovjek, koji je tako osjetljiv na čuvanje vlastitih prava, izgleda da često zaboravlja, ili u najmanju ruku podcjenjuje logički i ontološki vez koji postoji između dva vida istog prava: 'facultas' i 'obligatio' ” (Ondje). Na istu opasnost današnje civilizacije upozorava i A.J. HESCHEL kad piše da „naša civiliza-

Istina, sloboda je neotuđivo i nepovredivo pravo čovjeka. Međutim, ona se treba upotrebljavati, kako smo gore već istakli, u skladu s moralnim redom. U protivnom slučaju ne može imati podloge za nikakvo istinsko pravo. U stvari, „prava su čovjeku dana od Boga da može lakše ispuniti svoje zvanje ovdje na zemlji. Dosljedno tome, ljudska prava su nužno podložna Božjem zakonu i ispravnom sudu, i ograničena samim postizavanjem nadnaravnog cilja koji se uvijek treba tražiti unutar moralnog reda”.¹¹⁶ Na toj pozadini još jasnije se očituje neutemeljenost zahtjeva u kojem sloboda ne ostaje u službi integralnog dobra osobe i ne poštuje objektivnu ovisnost o Bogu. Ta sloboda nije vrijednost koja bi imala svrhu u samoj sebi, kako mnogi misle,¹¹⁷ nego sredstvo koje treba biti u službi osobe, u službi njezina istinskog samoostvarivanja.¹¹⁸ Osim toga, sloboda ne uključuje apsolutnu autonomiju od Boga, kojemu se uvijek ostaje objektivno podložni.¹¹⁹ U stvari, istinsko se samoostvarenje i ovisnost isprepliću u smislu da je poštivanje veze s Bogom jamstvo vlastitoga istinskog dobra i uvjet ispravne ljudske autonomije.¹²⁰ Dakle, harmoničan razvoj ljudske osobe zahtijeva da sloboda bude tumačena, promicana i čuvana u okviru dostojanstva i vrijednosti osobe. Međutim, ne može svatko po vlastitom nahodjenju stvarati svoju vlastitu ploču moralnih vrijednosti. Ako bi svatko imao svoj vlastiti moral, bez obaziranja na druge, onda bi se prebrzo stvorio kaos u međuljudskim odnosima. Za vjernika zakon Božji ostaje glavni princip za odčitavanje čovjekovih prava i dužnosti. Ako postoji Bog, onda za čovjeka ne može biti uzvišenijeg Zakonodavca i mjerodavnijeg pokazatelja kako se treba kanalizirati ljudska sloboda ukoliko želi ostati u službi ostvarivanja osobe.¹²¹

Samim time što se sloboda shvaća kao otvaranje na solidarnost i kao dinamičko prijanjanje uz dobro i istinu, već se označuje legitimni prostor njezina izvršavanja. Oci II. vatikanskog sabora u tom smislu napominju da se „u vršenju svih sloboda treba opsluživati moralni princip osobne i društvene odgovornosti”.¹²² Da bi izvršavanje ljudske slobode moglo biti u skladu s ljudskim dostojanstvom, traže se bitno dva uvjeta: 1) solidarnost, i 2) harmoničan razvoj osobe. Svima je jasno da su ljudska bića bitno društvena bića. Stoga ta društvena dimen-

cija pruža udobnost u izobilju a za uzvrat traži malo; odgojeni smo za 'da', a vrlo malo naviknuti da kažemo 'ne' samima sebi. . . Tako se ruše oltari” (Chi è l' uomo, 152).

116. E. HAMEL, *Justitia in Constitutione „Gaudium et Spes”*, u: *Periodica de re morali canonica liturgica* 55(1966), 338 sl.

117. Vidi o tome GS, br. 17; IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 21.

118. Usp. G. PIANA, *Libertà*, u: AA. VV., *Dizionario enciclopedico di teologia morale* Roma 1976, 562-574.

119. Usp. F. BOCKLE, *Morale fondamentale*, Brescia 1979, 57 sl.

120. *Gaudium et Spes*, br. 41; IVAN PAVAO II., *Red. hominis*, br. 12.

121. Usp. A.C. JEMOLO, *L'educazione ai diritti umani*, u: G. Concetti (ur.), *I diritti* 889-890. – Na toj pozadini možemo lakše razumjeti zašto su redovnički zavjeti, makar i bil odricanje na važna ljudska prava, moralno pozitivni. Naime, oni nisu zapreka autentičnom ostvarenju osobe čak ni na razini ljudske „zrelosti” (usp. LG, br. 46). Osim toga, oni su i suglasnosti s Božjim planom koji u ovom slučaju pretpostavlja posebno zvanje.

122. *Dignitatis humanae*, br. 7.

zija treba označavati i izvršavanje slobode. Premda se svakom čovjeku priznaje vlastita individualnost i identitet, s odnosnom autonomijom u djelovanju i odgovornosti, ipak je svaki pojedinac dio društvenog tijela koje je ljudska zajednica. U toj zajednici svi su jednaci i braća. Stoga u izvršavanju slobode svatko treba znati da nije sam, da postoji i sloboda drugih.^{1 2 3}

Moralna zrelost i nezrelost koegzistiraju u čovjeku tijekom čitavog života. Svatko je pozvan da postane više slobodan, autentičnije on sam u vjernosti svom najboljem projektu i svojim najistinskijim težnjama. Taj odgoj i rast dostiže svoj vrhunac u oživotvorenju vjere koja nas osposobljava da živimo kao djeca Božja u spontanosti ljubavi. U ostvarivanju tog ideala čovjek se suočava sa životnim prilikama koje pospješuju njegov rast u slobodi, i s onima koje ga priječe. Ukoliko potiču i potpomažu slobodu za izbore koji su na liniji s njezinom dubinskom težnjom za radosnim ostvarenjem sebe u ljubavi, to su oslobađajuće uvjetovanosti, uvjetovanosti autentičnosti. Naprotiv, ako uvjetuju oprečne izbore, onda je riječ o napastima i sili ropstva. Dugovjeko iskustvo potvrđuje da susret s Kristovim evanđeljem „stalno obnavlja kulturu palog čovjeka, a suzbija i uklanja zablude i zla koja proizlaze iz trajno prijeteće zavodljivosti grijeha. Ono neprestano pročišćava i uzdiže moral naroda. Ono nadzemaljskim darovima iznutra oploduje, učvršćuje, usavršava i u Kristu obnavlja vrline. . . svakog naroda i doba. . . odgaja čovjeka za unutarnju slobodu” (GS, br. 58). Zbog svega toga ti isti Oci II. vatikanskog sabora duboko su osvjedočeni da „nikakav ljudski zakon ne može tako osigurati osobno dostojanstvo i slobodu čovjeka kao što to može Kristovo evanđelje koje je Crkvi povjereno. To, naime, evanđelje navješćuje i proglašuje slobodu djece Božje, odbacuje svako ropstvo koje konačno proizlazi iz grijeha, sveto poštuje dostojanstvo savjesti i njezinu slobodnu odluku” (GS, br. 41).^{1 2 4}

Iz svega onoga što smo gore iznijeli proizlazi da sloboda „nije jednostavna neodređenost bića, prepuštenost stihiji, oslobođenost od svih vezanosti, nego odvezanost od svih biću stranih vezanosti da bi se bilo slobodno za pravu vezanost, biću prirodenu”.^{1 2 5} To je oslobođenost za prianjanje uz dobro i istinu, sposobnost da se opredijeli za dobro. Evanđeoskim rječnikom rečeno, sloboda je radosno i spontano prihvaćanje i življenje zakona ljubavi. To je ljudskost koja je oslo-

123. Usp. G. CONCETTI, I diritti, 740.

124. Drugdje taj isti Dokument svraća pozornost na važnost savjesti na slijedeći način: „U dubini savjesti čovjek otkriva zakon koji on sam sebi ne daje ali kojemu se treba pokoravati. Taj glas, što ga uvijek poziva da ljubi i čini dobro a izbjegava zlo, kad zatreba, jasno odzvanja u intimnosti našeg srca: čini ovo, a izbjegavaj ono. Čovjek naime ima u srcu zakon što mu ga je Bog upisao. U pokoravanju tom zakonu jest isto čovjekovo dostojanstvo, i po tom zakonu će mu se suditi. Savjest je najskrovitija jezgra i svetište čovjeka, gdje je on sam s Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutrini” (GS, br. 16).

125. T. IVANČIĆ, Kristova ljubav i poslušnost kao čin oslobođenja, u: BS 1-2 (1976), 120.

bođena za ljubav. Što je veća ljubav, to je veća sloboda. „Sloboda je tako odrđeni izlazak iz sebe kako bi se postalo čovjekom”.¹²⁶ A Božje i Kristove zapovjedi nam pokazuju put autentičnog čovjekova ostvarenja, i na taj način određuju kako se ljudska sloboda treba kanalizirati ukoliko želi ostati u službi očovječenog čovjeka. Te zapovijedi su u skladu s najdubljim težnjama ljudskog srca. Pavao izričito ispovijeda kad piše: „Po iznutrašnjem čovjeku s užtkom se slažem sa zakonom Božjim, ali opažam u svojim udovima drugi zakon, koji vojuje protiv zakona uma moga i zarobljuje me zakonom grijeha” (Rim 7,22-23). Pomiren Bogom u Kristu, vjernik „je oslobođen od zakona grijeha i smrti” (Rim 8,2). Novi čovjek, unutrašnje obnovljen *silom Duha*, oslobođen je od ropstva grijeha time također od ropstva zakona. Apostol u tom smislu piše: „Sada pak umriješite one što nas je sputavalo, riješeni smo Zakona te služimo u novosti Duha, ne u stareži slova” (Rim 7,6). Drugim riječima, nismo više „pod zakonom nego pod milošću” (Rim 6,14). Ta milost je nutarnji dinamizam koji nas osposobljava da s radošću izvršimo svaki ispravni zakon koji ravna naš odnos s Bogom i braćom. Duh Sveti ima zadatak da u praksu provodi to Kristovo oslobođenje. U stvari, On je dar Uskrslog Krista od Oca poslan da u svijetu Kristovo djelo dovrši.¹²⁷ Osnaženi i preporođeni Kristovim Duhom, Božje i Kristove zapovjedi osjećamo kao nutarnju logiku ljubavi, a ne kao neku izvanjsku prisilu i tere. To svođenje zakona na spontanost ljubavi istinsko je oslobođenje i puno očovječenje moralnog življenja.

Evandjelje ide za tim da nas osposobi za konačnu pobjedu ljubavi i slobode. Sloboda je, u stvari, kršćansko zvanje, poziv: „Vi ste, braćo, na slobodu pozvani!” (Gal 5,13). Nasljeđujući Krista, koji je bio istinski slobodan, i živeći snagom njegova Duha, bit ćemo sposobni postati nova stvorenja, građani kraljevstva Božjega. Ta oslobodilačka snaga treba biti uočljiva i prepoznatljiva u Crkvi, zajednici slobodnih ljudi, posebno u njezinoj skrbi za slobodu i dostojanstvo čovjeka. Svaki put kad je Crkva povrijedila, na bilo koji način, dostojanstvo čovjeka i bilo kakvim zaprekom čovjekova istinskog oslobođenja, ona je izdala svoj osnovni program¹²⁸ i onesposobila se da uspješno naviješta evandjelje. Upravo „zbog pomanjkanja te doživljene znakovitosti Crkva je danas u nemoći da o slobodi govori uvijek živo”.¹²⁹

126. ISTI, Ondje, 122. Evandjelje nas uporno uvjerava da razdavanje u ljubavi nije go bitak za osobu, nego njezino potvrđivanje. Isus je tu jasan: „Tko hoće život svoj spasiti izgubit će ga, a tko izgubi život svoj poradi mene, naći će ga” (Mt 16,25).

127. Usp. IV. euharistijska molitva. Crkva je duboko osvjedočena da jedino Krist „p svojem Duhu pruža čovjeku svjetlo i snagu da može odgovoriti svom vrhovnom pozivu. Nema pod nebom drugog imena danog ljudima po kojem oni treba da se spase. Ona vjeruje također da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ, središte i cilj sve ljudske povijesti (GS, br. 10).

128. Usp. U. PELLEGRINO, Libertà, u: Diz. teol. interdisc., II, 397.

129. T. IVANČIĆ, Kristova ljubav i poslušnost, 129.

SAŽETAK

Nastojali smo u svjetlu Kristova evanđelja iznijeti glavne označnice ljudskog dostojanstva i dati kratki oris cjelovitoga kršćanskog humanizma. Iz svega što je gore rečeno jasno proizlazi da priznavanje Isusova Boga i življenje kršćanske vjere ne umanjuje i ne otuđuje čovjeka, nego ga oslobađa i uvećava; da evanđelje osposobljuje čovjeka za autentično ostvarenje potičući i pomažući nastojanja za pravdu i za oslobođenje čovjeka na svim razinama. U stvari, tamo gdje se bez Krista i njegova evanđelja priječila za čovjeka nepremostiva barikada, u Kristu se otvorio novi put; gdje je bio kraj, osvanuo je početak; smrt se u njemu pretvorila u život. Dakle, susret s Kristom i s evanđeljem bio je za čovjeka novo stvaranje, nova geneza. Ispravno, stoga, primjećuje sv. Augustin: „Udaljiti se od njega znači pasti, približiti se k njemu znači uskrsnuti, ostati u njemu znači biti jaki, vratiti se k njemu znači preporoditi se, stanovati u njemu znači živjeti”.¹³⁰ Doista, „bez njega smo ništa!”.¹³¹

¹³⁰ Sv. AUGUSTIN, Soll. cap. I, 3, u: PL 33,870: „Deus a quo averti, cadere; in quem converti, resurgere; in quo manere, consistere est. Deus a quo exire, emori; in quem redire, reviviscere; in quo habitare, vivere est”.

¹³¹ ISTI, Ser. Morin Guelf. 7,3, u: PLS 2,555: „Sine illo nihil sumus”.